

OSLO TINGRETT

Avsagt: i Oslo tingrett,

Saksnr.: 15-069910TVI-OTIR/06

Dommer: Dommerfullmektig Ingrid Lind Rabben

Saken gjelder: Tvist om samarbeidsavtale - Krav om oppfyllelse

Egmont Publishing AS

Advokat Henrik Andreas Jensen

mot

Norske Elghundklubbers Forbund

Advokat Peder Landfald

DOM

Saken gjelder tvist om samarbeidsavtale.

Framstilling av saken

Egmont Publishing AS ("Egmont") er i følge egne opplysninger et av Norges største mediehus og den største utgiver av blader, magasiner, tegneserier og digitale tjenester i Norge. Selskapet har også betydelig internasjonal virksomhet. Egmont har en stor kundegruppe innenfor jakt, fiske og friluftsliv og satser både på tradisjonelle og digitale medier mot disse kundegruppene.

Norske Elghundklubbers Forbund ("NEKF" eller "forbundet") er en sammenslutning av norske elghundklubber. NEKF har en forbundssekretær (angitt som daglig leder i registerutskrift fra Brønnøysund) ansatt i 30 % stilling og driftes for øvrig på dugnadsbasis. Forbundet har totalt rundt 6 000 medlemmer og består av 22 områdeklubber rundt i hele landet. Forbundet er underlagt Norsk Kennelklubb ("NKK"), som er en paraplyorganisasjon for hundeklubber i Norge. Forbundets hovedoppgave er å forvalte elghundrasene i Norge, bl.a. i form av avlsarbeid og organisering av jaktprøver. Forbundet har en årlig omsetning på ca. 2 millioner kroner, som i hovedsak består av medlemsavgifter. Midlene brukes i sin helhet på drift av NEKF samt aktiviteter i forbundets regi. Det følger av NEKFs lover at forbundets øverste myndighet er Representantskapsmøtet ("RS"). Mellom møtene i Representantskapet ledes NEKF av Forbundsstyret ("FS"). Det skal tilstrebes en geografisk spredning av medlemmene i FS.

NEKF startet i 2009/2010 et prosjekt vedrørende elektronisk informasjonslagring i forbundet. Forbundet opprettet en mediegruppe som bestod av medlemmene Jan Erik Andersen, Vidar Huse samt forbundssekretær Arild Visdal. Jan Erik Andersen var på dette tidspunktet leder i avlsutvalget i NEKF.

Andersen tok på et tidspunkt kontakt med Egmont og man ble enige om et prosjekt kalt "Best på hund", med følgende mål og ønsker fra forbundets side:

Etablere dynamiske kvalitetssikrede data i en tidsriktig databaseløsning som kan kommunisere med NKK og andre aktuelle dataleverandører i henhold til spesifikasjoner som etableres. Aktuelle data skal kunne presenteres gjennom "profesjonelle" publikasjonsløsninger basert på gjeldende nasjonale og internasjonale standarder.

Forbundsstyret vedtok at daværende styreleder Ellen Krogstad, Jan Erik Andersen og forbundssekretær Arild Visdal skulle utarbeide et ferdig utkast til samarbeidsavtale som skulle danne grunnlaget for en eventuell prosess videre.

Utkastet til samarbeidsavtale ble oversendt Egmont, som gjorde noen mindre endringer knyttet til oppsigelse.

11. januar 2012 ble "Avtale om samarbeid og elektroniske mediatjenester", del 1 (hundedata og databaseløsning) for perioden 2012-2017 ("Avtalen del 1"), inngått mellom NEKF, ved forbundsstyrets leder, Ellen Krogstad, og Egmont, ved direktør VO Mann, Axel I. Walø. Avtalen som er fremlagt for retten har kun Ellen Krogstads signatur.

I punkt 1.2 "Hva avtalen omfatter" fremgår følgende:

Denne avtalen omfatter samarbeid og håndtering av elektroniske mediatjenester mellom NEKF og EgmontHM i perioden 2012 til 2017. Dette samarbeidet er basert på gjensidig gjennomgang av partenes muligheter, oppgaver og utfordringer i avtaleperioden. (...) Videre er EgmontHMs profesjonelle data- og mediakunnskap særs viktig i dette samarbeidet.

Fundamentet og et viktig mål i denne avtalen er at begge parter ser dette som et "vinn vinn" samarbeid med gode økonomiske og forpliktende muligheter."

(...)

I denne avtalen tas det utgangspunkt i at Egmont etablerer og stiller til disposisjon en databaseløsning for hundedata basert på presenterte datamodell og tar ansvaret for etablering og drifting av denne i avtaleperioden i henhold til de årlige kostnader om avtales i del 2.

NEKF er ansvarlig for å levere hundedata på det nivå som er presentert i våre gjennomganger. NEKF dekker deler av disse kostnadene jamfør det som ble framforhandlet i møtet 23. november 2011.

Basert på beskrevet databaseløsning etableres/utvikles det dataprogram og tjenester i tråd med de mål og ønsker som blir fremlagt og spesifisert etter de økonomiske modeller som partene blir enige om. (...)

13. juni 2012 inngås del 2 av avtalen ("Avtalen del 2"). På vegne av NEKF signerer forbundsstyrets leder Nils-Erik Haagenrud og på vegne av Egmont, direktør VO Mann, Axel I. Walø.

I punkt 1.2 "Hva avtalen omfatter" fremgår følgende:

Basert på NEKFs spesifikasjonsdokumenter etableres/utvikles det tjenester i tråd med de mål og ønsker som er spesifisert som grunnpakken for NEKFs løsninger.

Dette gjøres ut fra de økonomiske modeller og budsjetter som partene har blitt enig[e] om.

I punkt 2 "Vedlegg til avtalen" fremgår følgende:

Gjennom prosessen frem til avtaleinngåelse er det etablert flere dokumenter som har vært styrende for dette samarbeidet. Disse dokumentene er kort presentert i punkt 2.1 – 2.4.

2.1 NEKFs dokumentasjon med oppfølging av sak 48/11

I flere år har NEKF arbeidet med å etablere tilfredsstillende media- og publikasjonsløsninger for bl.a. avlsarbeidet i elghundrasene. Det endte opp med et forpliktende vedtak som har vært grunnlaget for mye av spesifikasjonsarbeidet med disse samarbeidstjenestene.

Vedlegg 1 <Utdrag av vedtak i sak 48/11>

2.2 NEKFs ønsker og mål i samarbeidet med Egmont HM

Gjennom arbeidet med det å se på mulige samarbeidsområder har det blitt etablert flere dokumenter hvor hovedpunktene er samlet i et dokument som overordnet beskriver NEKFs ønsker og mål i samarbeidet med EgmontHM.

Vedlegg 2 <NEKFs ønsker og mål i samarbeidet med EgmontHM>

2.3 Spesifikasjon av "Grunnpakken" i mediasamarbeidet

Basert på etablerte dokumentasjon hvor ønsker, mål og økonomi er vektlagt er det etablert et spesifikasjonsdokument med tilhørende datamodell. Dette danner grunnlaget for etablering av første tjeneste i mediasamarbeidet med arbeidstittel "Best på hund". Dette er grunnpakken som løser flere av oppgavene som det er referert til i punkt 2.1.

Vedlegg 3 <Spesifikasjons og datamodell for best på hund>

2.4 Budsjett

NEKF har lagt opp til et internt budsjett som går i balanse i avtaleperioden. Dette forutsetter at EgmontHM tar hovedansvaret for NEKFs del av investeringskostnadene i etableringsfasen og at merkostnadene til etableringen avregnes i perioden jamfør etablerte budsjett. Dette budsjettet danner grunnlaget for de midler NEKF skal skaffe og forplikte seg til i avtaleperioden.

Vedlegg 4 <NEKF budsjett for best på hund>

Fra vedtak i FS sak 48/11 (vedlegg 1 til avtalen) fremgår det at forbundsstyret skal gjennomføre avlsarbeidet ved å etablere "gode tidsriktige arbeidsverktøy for FS oppnevnte avlsutvalg" ved bl.a. å etablere en database for håndtering av dynamiske data med applikasjoner og søkeverktøy knyttet til denne.

Vedlegg 2 til avtalen er etter det opplyste et dokument med overskriften "NEKF, innhold til avtale og mål i samarbeidet med Egmont HM". I dette dokumentet fremgår følgende:

Etter flere møter mellom NEKF og Egmont HM (EHM) med tilhørende presentasjoner og gjennomganger av aktuelle samarbeidsområder og forutsetninger har NEKF enstemmig vedtatt i styremøtet den 8. juni å gå videre i dette aktuelle samarbeidet ved å utarbeide et forslag til samarbeidsavtale som oversendes EHM senest den 28. juni.

Til utarbeidelse og ferdigstilling av fundamentet i dette avtaleforslaget ble det gjort følgende vedtak på det refererte styremøtet:

Ellen Krogstad, Jan Erik Andersen og Forbundssekretæren møtes og utarbeider et ferdig utkast til samarbeidsavtale som skal danne grunnlaget for en eventuell prosess videre ut fra eksisterende forutsetninger. Utkastet presenteres for Forbundsstyret og Egmont HM.

Etter dette styremøtet ble det avtalt å ha et møte den 16. juni på Måsåplassen i Ringeby for å gjennomgå de dokumenter som er etablert i denne samarbeidsprosessen og forberede nødvendig bilagsinnhold i avtaledokumentet. Til dette møtet var Ellen Krogstad forhindret i å møte og Kjell Kruke stilte istedenfor.

Målet med dette samarbeidet både på kort og lengre sikt er at begge parter seg på denne type avtale som en "vinn vinn" mulighet. Partene er enig om at denne type avtaler bør ha en varighet på minst 5-fem år. Videre bør dette samarbeidet baseres på og dokumenteres i forelagte og gjennomgåtte avtalemal. NEKF ser det som spennende og interessant å være med å bidra til å nå målet til EHM: "Best på hund"

Basert på de forutsetninger som er kjent og det NEKF rår over i perioden fra 2012 – 2016 jamfør gjennomgåtte budsjett og regnskapstall så er det helt klart en differanse mellom hva som er NEKFs mål/ønsker i denne perioden og den økonomien som trengs for å tilfredsstille disse. Tilgjengelig økonomi i avtaleperioden vil være avhengig av når aktuelle vedtak på RS om overgang til en mer tidsriktig "Elghunden" blir vedtatt. (...)

NEKF ser det som viktig å arbeide sammen med EHM med det mål å skaffe tilveie budsjettert økonomi i avtaleperioden. Det utarbeides et budsjett som tar opp i seg de aktuelle forutsetningene. (...)

(...) Basert på den felles gjennomgangen vi har hatt av data, med tilhørende prosesser og dialogen med NKK skal NEKF klare å overholde det kvalitetskravet som EHM har satt til dynamiske hundedata. (...)

NEKF har følgende mål og ønsker gjennom dette samarbeidet.

Etablere dynamiske kvalitetssikrede data i en tidsriktig databaseløsning som kan kommunisere med NKK og andre aktuelle dataleverandører i henhold til de spesifikasjoner som etableres. Aktuelle data skal kunne presenteres gjennom "profesjonelle" publikasjonsløsninger basert på gjeldende nasjonale og internasjonale standarder. Videre vil bruken av "sosiale media" være svært viktig framover.

(...)

Nedenfor har NEKF satt opp en prioritert og rangert liste over behov/ønsker i samarbeidet med EHM. NEKF er inneforstått med at [de] disse tjenestene må spesifiseres, designes og deretter utvikles/tilpasses:

1. **Etablere og ha tilgang til en dynamisk geografisk orientert database med ajourførte hundedata basert på informasjon fra NKK, egne data og samarbeidsdata.** (...)
2. **Etablere og ha tilgang til [et] en profesjonell publikasjonsløsning samt personellressurser med media kunnskap som håndterer dynamiske data fra en database.** Bør også være en flerspråklig løsning. Bruken av "sosiale media" vil være viktig her.
3. **Etablere egen dedikert publikasjonsportal for NEKF**
Flytte alle tjenester og oppgaver i eksisterende "Hjemmesideløsning" til samme rammeverk og teknologi som EHM bruker. (...)
4. **Tilgjengeliggjøre "årets" jaktprøver** i en publikasjonsløsning hvor følgende er søkbart i første versjon:
 - 4.1 Valg av Rase
 - 4.2 Premiering
 - 4.3 Hendelsesforløp
 - 4.4 Poengsetting moment for moment
5. **Jaktprøver på "web"** med dynamisk utfylling av hundeinformasjon og muligheter for å lagre foreløpige prøver med det samme de er tastet inn. (...)

6. *Dynamisk Valpeliste direkte fra database. Prioritering i første versjon norske hunder.*
7. *Dynamiske avlshundlister direkte fra database. Først norske hunder deretter finske og svenske hunder.*
8. *Applikasjon A (Finn ønsket hannhund, beskrevet i egen presentasjon)*
(...)

Vederlaget og betalingsterminer er spesifisert i bilag 1 til avtalen hvor det fremgår at NEKF skal betale det årlige vederlaget som er beskrevet i avtalens budsjett.

"Sum kostnader i perioden (Vederlag for NEKF)" utgjør henholdsvis 330 000 kroner i 2012, 726 000 kroner i 2013 og 798 600 kroner i 2014. Vederlaget skal faktureres i to årlige terminer i hele avtaleperioden. Totalt budsjettert resultat i hele avtaleperioden er oppgitt til 173 073 kroner. Alle beløp er eks. mva.

Egmont inngår 4. september 2012 "Leveranseavtale på driftstjenester" med selskapet Visit Info AS ("Visit Info") vedrørende prosjektet "Best på hund". Avtalen viser til samarbeidsavtalen mellom Egmont og NEKF og "regulerer etablering av database, infrastruktur, lisenser, rammeverk og databasekomponenter." Jan Erik Andersen er daglig leder og hovedaksjonær i Visit Info.

12. februar 2013 sender Egmont faktura til NEKF for kontraktsåret 2012, 412 500 kroner inkl. mva. Denne betales i sin helhet av NEKF.

31. mai 2013 sender Egmont faktura til NEKF for første termin i 2013, 453 750 kroner inkl. mva. Etter anmodning fra NEKF utsettes betalingsfristen til 30. august 2014.

Systemet tas i bruk av NEKF høsten 2013 via nettportalen www.dog123.no ("dog123").

31. desember 2013 og 18. august 2014 sender Egmont fakturaer til NEKF for andre termin 2013, totalt 453 750 kroner inkl. mva. Forfall settes til henholdsvis 7. september 2014 (41 250 kroner) og 20. oktober 2014 (412 500 kroner).

18. august 2014 sender Egmont faktura pålydende 499 125 kroner inkl. mva. for første termin 2014, med forfall 7. september 2014.

Utover det første beløpet som ble betalt av NEKF, står de øvrige beløpene ubetalt og danner grunnlaget for hovedkravet i nærværende sak, med tillegg av renter fra de respektive forfallstidspunkter og frem til 10. desember 2015. NEKFs motkrav knytter seg tilbakebetaling av det beløp forbundet har betalt.

Egmont Publishing AS tok 29. april 2015 ut stevning for Oslo tingrett med påstand om at Norske Elghundklubbers Forbund dømmes til å betale Egmont Publishing AS et beløp oppad begrenset til 1 505 218 kroner. Kravsbeløpet er senere endret til 1 646 795 kroner som følge av justert renteberegning. Saken var før dette behandlet av Forliksrådet i Oslo 9. april 2015 som innstilte saken.

Norske Elghundklubbers Forbund inngav tilsvaer 17. august 2015 hvor det også ble fremsatt et motkrav med påstand om at Egmont Publishing AS dømmes til å betale 412 500 kroner til Norske Elghundklubbers Forbund.

Hovedforhandling ble gjennomført i Oslo tingrett 9. og 10. desember 2015. Partene møtte sammen med sine prosessfullmektiger og avgav forklaring. For Egmont møtte redaktør Knut Brevik, med møtefullmakt. For Norske Elghundklubbers Forbund møtte nåværende leder, Kjell Arild Haugen. IT-konsulent Sven Tore Feet møtte som sakkyndig vitne på vegne av saksøkte og var tilstede under rettsmøtets første dag, under henvisning til tvisteloven § 25-6 annet ledd. Feet fikk anledning til å stille spørsmål til parter og vitner og avgav selv forklaring. Retten mottok forklaring fra ytterligere tre vitner. Det ble for øvrig foretatt slik dokumentasjon som fremgår av rettsboken.

Saksøkeren har i det vesentligste gjort gjeldende:

Hovedkravet:

Det er inngått en bindende avtale mellom Elghundforbundet og Egmont. Utgangspunktet er at avtaler skal holdes.

Egmont ble kontaktet av forbundets mediegruppe og prosessen og avtaleinngåelsen ble løpende forankret i forbundsstyret. Forbundsstyret er forbundets høyeste myndigheter mellom møtene i representantskapet. Avtalene ble undertegnet av forbundsstyrets ledere. Daglig leder og styrets leder har signaturrett hver for seg. Styret er legitimert til å representere foreningen utad. Prosjektet er helt i tråd med forbundets lover. Budsjettet skulle gå i null og Egmont hadde ingen grunn til å anse dette som en ekstraordinær avtale. De interne prosessene i forbundet er Egmont uvedkommende. Egmont forholdt seg til mediegruppen, særlig Jan Erik Andersen og styreleder som signerte avtalene. For ethvert tilfelle var Egmont i god tro ved inngåelsen av avtalen. Forbundet har ved flere anledninger i prosessen erkjent at det foreligger en gyldig avtale mellom partene.

Avtalen ble utarbeidet av forbundet, som har risikoen for eventuelle uklarheter.

Egmont har levert iht avtalen. Forbundet skulle benytte Egmonts rammeverk og teknologi og Egmont skulle levere et profesjonelt verktøy. Forbundet ved mediegruppen utarbeidet selv kravspesifikasjonen og var ansvarlig for å levere dataene til basen.

Jan Erik Andersens firma Visit Info AS ble benyttet som underleverandør etter ønske fra forbundet ved mediegruppen. Andersens rolle er mindre relevant, det er ikke sannsynliggjort at han har beriket seg på prosjektet.

Utviklingen var en suksess og det ble levert i henhold til tid, avtale og pris. Elementene i jaktprøveregistreringen var levert fra Norsk Kennel Klubb. For ethvert tilfelle var problemene ved jaktprøveregistreringen knyttet til påloggingsproblemer, noe som er internt og ikke har noe med leveransene å gjøre. Systemet fungerer. Forbundet har bevisbyrden og må sannsynliggjøre at systemet ikke fungerte.

Forbundet ble løpende fakturert i henhold til avtalen. Forbundet betalte faktura for 2012 pålydende 330 000 kroner. Forbundet fremsatte ingen innsigelser før de på et tidspunkt anmodet om at avtaleforpliktelsene skulle forskyves med ett år under henvisning til en pågående prosess med registrering av forbundet i merverdiavgiftsregisteret. Egmont aksepterte dette.

Forbundet betalte ikke iht. avtalen. Forbundet gav i et møte hos Egmont 14. mai 2014 uttrykk for at de ikke hadde penger til den digitale satsningen og at de var misfornøyde med funksjonene i programmet. Dette var første gang det ble reklamert overfor Egmont.

Produktet er ikke mangelfullt. Systemet brukes ikke i dag på grunn av manglende vilje/tillit fra forbundets side. For ethvert tilfelle ble det reklamert for sent. Eventuelle mangler ved produktet måtte varsles innen rimelig tid og før avtalen var gjennomført. Egmont mottok ingen reklamasjoner før de øket betalingspresset.

Motkravet

Forbundet har ikke noe tilbakebetalingskrav da det er fakturert iht. bindende avtale mellom partene. De samme momenter som ovenfor gjør seg gjeldende.

Egmont Publishing AS nedla slik påstand:

Hovedkravet:

1. NEKF dømmes til å betale Egmont et beløp oppad begrenset til 1 646 795 kroner.
2. Egmont tilkjennes saksomkostninger med tillegg av renter fra forfall og til betaling skjer.

Motkravet:

1. Egmont frikjennes
2. Egmont tilkjennes saksomkostninger med tillegg av renter fra forfall og til betaling skjer.

Saksøkte har i det vesentligste gjort gjeldende:

Hovedkravet:

Overordnet gjelder saken Egmonts krav om betaling for et system som overhodet ikke har fungert. Forutsetningen for prosjektet var at det skulle være et nullsumspill, men siden det ikke fungerte kom aldri inntektene. Egmont krever i realiteten å få alle utgifter ved et utviklingsprosjekt tilbake fra forbundet og har nærmest gjennom forbundet skaffet seg en investor for å utvikle hele prosjektet.

Forbundet gjør gjeldende tre alternative rettslige grunnlag for frifinnelse:

For det første er avtalen mellom Egmont og forbundet ugyldig under henvisning til avtaleloven § 33 da Egmont inngikk avtalen uten å avklare at et av forbundets sentrale medlemmer, Jan Erik Andersen, skulle være Egmonts underleverandør. Andersens dobbeltrolle åpner generelt for mange problemer og dokumentasjonen er gjennomsyret av at Andersen har ivaretatt sine egne interesser i prosjektet. Informasjonen ville vært avgjørende ved vurderingen av om forbundet skulle inngå avtalen. Andersen hadde en åpenbar økonomisk interesse i prosjektet. Det er tilstrekkelig at Egmont har utvist simpel uaktsomhet.

For det annet er avtalen ugyldig da den er inngått uten nødvendige fullmakter. Prosessen var ikke tilstrekkelig forankret i forbundets representantskap. Forbundsstyret har ikke kompetanse til å inngå kommersielle/ekstraordinære avtaler. Et ekstraordinært vedtak krever noe mer enn et vedtak i forbundsstyret. Forutsetninger for avtalen var godkjenning fra representantskapet samt at arbeidet skjedde på Egmonts økonomiske risiko. Signaturen på avtalen del 1 er klippet inn, styreleder har ikke signert personlig.

Eventuelle uklarheter ved avtalene må gå ut over Egmont som den profesjonelle part. Det er også betydelig ubalanse i avtalene. Forbundet er en organisasjon som utelukkende er basert på frivillighet, de er ingen profesjonell part.

For det tredje er det vesentlige mangler ved Egmonts oppfyllelse av avtalene. Egmont påtok seg et totalansvar for at alt skulle fungere. Jaktprøveregistrering var et sentralt element i produktet og det ville vært naturlig å regulere forholdet i avtalen dersom Egmont ikke skulle ha ansvaret for dette. Egmont skulle levere en totalpakke og det er grovt uaktsomt ikke å ta høyde for det i avtaleverket dersom hele bruken står og faller på tredjepartsinformasjon. Informasjonen som kan hentes ut fra systemet er helt sentral og det må ikke være den minste risiko for feil.

Forbundet har reklamert i tide. Problemene ble fortløpende formidlet til Jan Erik Andersen, som stod for kontakten med Egmont. Kontraktsforholdets art taler ikke for en særskilt rask

reaksjon fra forbundets side. Det er snakk om et løpende kontraktsforhold over 6 år. Ingen reklamasjonsplikt ved grov uaktsomhet.

Motkravet:

Under henvisning til de samme anførselene som ovenfor har forbundet krav på å få tilbakebetalt den faktura som er betalt.

Norske Elghundklubbers Forbund nedla slik påstand:

Hovedkravet:

1. Norske Elghundklubbers Forbund frifinnes.
2. Egmont Publishing AS dømmes til å betale Norske Elghundklubbers Forbund sine saksomkostninger med tillegg av renter fra forfall til betaling skjer.

Motkravet:

1. Egmont Publishing AS dømmes til å betale 412 500 kroner til Norske Elghundklubbers Forbund
2. Egmont Publishing AS dømmes til å betale Norske Elghundklubbers Forbund sine saksomkostninger med tillegg av renter fra forfall til betaling skjer.

Retten finner at saksøker må vinne frem med sine krav og bemerker:

Saken gjelder et fremsatt betalingskrav fra saksøkeren på bakgrunn av tjenester levert under en samarbeidsavtale mellom partene.

Saksøkte har avvist betalingskravet under henvisning til tre separate forhold: 1) avtalen er ugyldig under henvisning til avtaleloven § 33, 2) avtalen er ugyldig da styret ikke hadde de nødvendige fullmakter til å inngå avtalen og 3) Egmonts leveranse er beheftet med vesentlige mangler.

Under henvisning til de samme grunnlagene har saksøkte også fremsatt et motkrav for tilbakebetaling av det beløp de har betalt under samarbeidsavtalen. Saksøker har avvist tilbakebetalingskravet.

Retten vil i det følgende behandle de tre grunnlagene separat:

Hovedanførsel 1 – ugyldighet jf. avtaleloven § 33

NEKF anfører at avtalen er ugyldig i henhold til avtaleloven § 33 da Egmont har opptrådt illojalt ved å inngå avtale med forbundet uten å avklare at ett av forbundets sentrale medlemmer – Jan Erik Andersen – skulle være Egmonts underleverandør, gjennom selskapet Visit Info.

Etter rettens vurdering har ikke Egmont opptrådt på en måte som kan begrunne ugyldighet etter avtaleloven § 33.

Retten bemerker for det første at bestemmelsen etter sin ordlyd er en bestemmelse om tilblivelsesmangler, altså mangler som forelå på det tidspunktet avtalen mellom partene ble inngått. De nærmere detaljene vedrørende avtalen mellom Egmont og Andersens selskap Visit Info, herunder på hvilket tidspunkt det ble besluttet at Visit Info skulle være Egmonts underleverandør, er ikke i særlig grad belyst for retten. Selve avtalen mellom Egmont og Visit Info er datert 4. september 2012, altså etter at de to avtalene mellom Egmont og NEKF ble inngått i januar og juni 2012. Knut Brevik opplyste også i sin partsforklaring at man ble enige om å benytte Andersen og hans firma Visit Info som underleverandør etter at avtalene mellom Egmont og NEKF var inngått. Etter rettens vurdering er det således ikke tilstrekkelig dokumentert at Andersens dobbeltrolle var et faktum allerede på det tidspunkt da avtalene mellom NEKF og Egmont ble inngått.

For det annet er det et krav om at de aktuelle omstendighetene må ha virket motiverende for løftegiverens løfte. Dersom det må legges til grunn at NEKF ville inngått avtalene selv om de kjente til forholdene kan de ikke påberope seg avtaleloven § 33. Det vises i den forbindelse til Woxholth "Avtalerett", 2006, side 315. Etter rettens vurdering er det her mye som tyder på at NEKF ville inngått avtalene med Egmont selv om de var kjent med at Andersens selskap Visit Info skulle være underleverandør. Tidligere styreleder i NEKF, Ellen Krogstad, opplyste i sin forklaring i retten at hun allerede i 2011 hadde fått informasjon fra et annet medlem i forbundet om at Andersen arbeidet i et firma som leverte/hadde levert tjenester til Egmont. Andersen ble likevel gitt en helt sentral rolle i den videre prosessen med Egmont – tilsynelatende uten at forbundet foretok seg noe for å avklare en eventuell dobbeltrolle fra Andersens side. Andersens videre arbeid i prosjektet synliggjorde i høyeste grad at han hadde særskilt innsikt i og kunnskap om prosjektet, men heller ikke dette foranlediget nærmere undersøkelser eller spørsmål fra forbundets side. På konkret spørsmål om hva hun ville gjort dersom hun hadde blitt kjent med at Andersens firma var underleverandør opplyste Krogstad at hun "*synes de burde ha fått*" denne informasjon, at de da ville vært enda mer oppmerksomme på å ha Representantskapet i ryggen og at hun ikke "*tror*" de kunne ha godtatt dette. I forlengelsen av dette bemerker retten at det også er mye som tyder på at personer tilknyttet forbundet rent faktisk var kjent med Andersens rolle som underleverandør, herunder de øvrige medlemmene i mediegruppen. Brevik opplyste i sin partsforklaring at han ikke var i tvil om at mediegruppens medlemmer var kjent med Andersens dobbeltrolle og at han hadde overhørt medlemmene i gruppen spøke med at Andersen måtte huske på hvilken "*hatt*" han hadde på, forbundets eller Visit Infos.

For ethvert tilfelle er ikke Egmonts kunnskap om Andersens dobbeltrolle en omstendighet som innebærer at det vil stride mot redelighet eller god tro å gjøre avtalen med NEKF gjeldende. Saken er preget av at NEKF føler seg ført bak lyset av Jan Erik Andersen, men etter rettens vurdering er ikke dette noe Egmont kan holdes ansvarlig for. Samtlige vitner i

saken bekreftet at Andersen handlet – og også fremstod – som forbundets mann overfor Egmont. Prosessen var videre løpende forankret i forbundets mediegruppe hvor Andersen var én av tre representanter. Egmont hadde således ingen grunn til å tro at forbundet ikke var kjent med Andersens rolle som underleverandør i prosjektet og kan vanskelig sies å ha opptrådt illojalt i prosessen.

Hovedanførsel 2 – ugyldighet under henvisning til manglende fullmakter

NEKF anfører at avtalene er ugyldige da forbundsstyret handlet uten fullmakter.

Etter rettens vurdering er det inngått gjensidig bindende avtaler mellom Egmont og NEKF da begge avtalene er undertegnet av daværende styreledere i NEKF, som hadde kompetanse til å inngå avtalene. For ethvert tilfelle var styrelederne tilstrekkelig legitimerte slik at Egmont i god tro kunne basere seg på at de hadde kompetanse til å inngå avtalene.

Saksøkte har overordnet gjort et poeng av at Avtalen del 1 ikke er signert av forbundet da denne i følge forbundet mangler original signatur fra daværende styreleder i forbundet, Ellen Krogstad. Krogstad selv opplyste i sin vitneforklaring i retten at hun ikke fikk forelagt avtalen for signering og at hun tror signaturen er limt inn av forbundssekretæren. Den nærmere rettslige relevans av saksøktes anførsel er noe uklar for retten da det, slik retten forstår det, ikke anføres at avtalene ikke er inngått, men at de er *ugyldige* på grunn av manglende fullmakter. For ethvert tilfelle bemerker retten at forbundsstyret etter Krogstads opplysninger avholdt et styremøte hvor det ble besluttet at avtalen skulle signeres og at forbundet hadde en praksis hvor forbundssekretæren kunne lime inn en scannet signatur fra styreleder på papirer med korte frister. På konkret spørsmål opplyste Krogstad at hun selv anser avtalen for å være inngått, men ikke signert.

Retten legger videre til grunn at Egmont var aktsomt uvitende om det faktum at Krogstad ikke signerte personlig på avtalen. De praktiske omstendighetene rundt selve signeringen synes således å være av helt underordnet betydning for vurderingen av hvorvidt forbundet hadde inngått en rettslig bindende avtale.

Etter rettens vurdering fremstår anførselen som et forsøk på ansvarsfraskrivelse og tilkjennegir at forbundet i svært liten grad var og er bevisst sitt ansvar ved inngåelse av gjensidig forpliktende avtaler med kommersielle aktører.

Etter det opplyste har forbundet en omsetning på rundt 2 millioner kroner i året, de representerer en betydelig medlemsmasse og er organisert med formelle beslutningsorganer – og kan derfor ikke høres med at de "*befinner seg i den uprofesjonelle enden av foreningsskalaen*" slik de selv anfører.

Når det gjelder forbundsstyrets nærmere kompetanse bemerker retten at styret i en forening vanligvis vil ha alminnelig kompetanse til å forplikte foreningen, på samme måte som styret i et selskap. Det følger av NEKFs lover at Representantskapsmøtet (RS) er forbundets øverste myndighet og at forbundsstyret er forbundets høyeste myndighet mellom Representantskapsmøtene. Av registerutskrift fra Enhetsregisteret i Brønnøysund fremgår det at daglig leder og styrets leder har signatur hver for seg. Styreleder er på den måten legitimert til å representere forbundet utad.

I følge juridisk teori må det likevel som en alminnelig regel innfortolkes at styret ikke har kompetanse til å foreta disposisjoner som må anses som særlig betydningsfulle, fundamentale eller ekstraordinære i forhold til den virksomhet foreningen driver. Det vises i den forbindelse til Hov "Avtaleslutning og ugyldighet, kontraktsrett I", 2007, side 401, Woxholth "Foreningsrett", 2008, side 337 flg. og Borgarting lagmannsretts avgjørelse LB-2014-98188.

Etter rettens vurdering er forbundets avtale med Egmont midt i kjernen av forbundets formål og hovedoppgave; forvaltning av elghundrasene i Norge. Samarbeidet med Egmont var nettopp begrunnet i et ønske om å etablere gode og tidsriktige arbeidsverktøy for avlsutvalgene, bl.a. i form av en dynamisk og søkbar database med ajourførte hundedata, noe som står helt sentralt i arbeidet med å forvalte rasen. Dette fremgår også uttrykkelig av utdraget av vedtak i FS sak 48/11, som er en del av avtaleverket mellom Egmont og forbundet, jf. Avtalen del 2 punkt 2.1. Dette utdraget av forbundsstyrets vedtak gir også etter rettens syn Egmont en berettiget forventning og forståelse av at avtaleinngåelsen var et ledd i en helhetlig og langsiktig prosess med klar forankring i forbundet som sådan, herunder i forbundets lover, budsjetter og strategi- og aktivitetsplaner.

Heller ikke avtalens økonomiske side innebærer etter rettens vurdering at avtalen må anses som ekstraordinær. I følge budsjettene skulle avtalen i utgangspunktet være et "*nullsumspill*" hvor utgiftene skulle dekkes opp av inntekter slik at prosjektet var ment å gå med et lite overskudd for forbundet ved utløpet av avtaleperioden. Det er uklart for retten hva som er den nærmere bakgrunnen for at de budsjetterte inntektene rent faktisk uteble, herunder hvorvidt dette skyldes forhold på NEKFs side. Budsjettmodellen synes bl.a. å ta høyde for inntekter fra samarbeidspartnere, men ingen av representantene fra forbundet som forklarte seg i retten kunne si noe nærmere om hva som konkret hva gjort i den forbindelse. Videre er det uklart for retten hva som er forbundets totale betalingsforpliktelse under avtalen. Egmont har p.t. krevet dekning for kostnader i 2012, 2013 og for første termin i 2014, totalt i underkant av 2 millioner kroner. Retten er ikke kjent med hvorvidt Egmont vil fremsette ytterligere betalingskrav.

For ethvert tilfelle var Egmont i god tro når de la til grunn at forbundsstyrets ledere kunne forplikte forbundet ved sine signaturer på de to avtalene. I tillegg til momentene ovenfor viser retten til at prosessen foregikk over lang tid, med et representantskapsmøte mellom

inngåelsen av Avtalen del 1 og del 2. Forbundsstyret tok ikke på noe tidspunkt forbehold om at avtalen måtte godkjennes av Representantskapet og retten legger til grunn at også forbundsstyret selv har ansett seg kompetent til å inngå avtalen. Videre har forbundet utover i prosessen lagt til grunn og også tilkjennegitt at det er inngått bindende avtaler mellom partene, det vises blant annet til brev fra forbundet til Egmont 26. mars 2014 hvor forbundsstyret viser til "*Avtale del 1 og Avtale del 2 inngått mellom partene*". Brevet er signert av daværende styreleder Nils-Erik Haagenrud og forbundssekretæren. Forbundet kan således vanskelig høres med at Egmont, som utenforstående avtalepart, ikke har vært i aktsom god tro ved å legge til grunn at forbundsstyret hadde kompetanse til å inngå avtalene.

Hovedanførsel 3 – Egmonts leveranse er beheftet med vesentlige mangler.

NEKF anfører at forbundet må frifinnes for Egmonts betalingskrav da det forelå betydelige feil ved systemet som ble levert av Egmont.

Etter rettens vurdering er det ikke tilstrekkelig dokumentert at det hefter slike feil ved systemet som kan begrunne at forbundet ikke er forpliktet til å betale de fremsatte krav fra Egmont.

Overordnet bemerkes det at det i liten grad overfor retten er påvist noen konkrete feil ved systemet. Under sin vitneforklaring demonstrerte Jan Erik Andersen systemet ved å logge på nettportalen "*dog123*". Under demonstrasjonen oppstod det innledningsvis noen problemer med innhenting av data, noe som i følge Andersen skyldtes en "brannmur" i tingrettens nett, men etter å ha logget på via mobilnettet fungerte systemet tilsynelatende greit. Saksøktes sakkyndige vitne, Sven Tore Feet, var tilstede under demonstrasjonen og fikk anledning til å stille spørsmål til Andersen. Feet påviste ingen konkrete feil ved systemet og hadde ingen spørsmål til Andersen utover å be Andersen bekrefte/opplyse sine mange roller i den aktuelle perioden.

Saksøkte har anført at det oppstod feil fra første stund etter at systemet ble tatt i bruk høsten 2013, nærmere bestemt innloggingsproblemer, hunder som ikke kom opp i systemet, dommere som ikke fikk tilgang til jaktprøver samt store problemer med å legge inn jaktprøver. Dette er dokumentert for retten ved fremleggelse av e-postkorrespondanser mellom Andersen og fire ulike medlemmer i forbundet i perioden august til desember 2013. I epostene stiller de fire medlemmene flere praktiske spørsmål knyttet til funksjonalitet og bruk og viser konkret til problemer i form av manglende tilgang til jaktprøvedelen, at hjemmesiden stadig ligger nede samt manglende administrasjonstilgang for prøveledere. Feilene er videre oppsummert i notater fra tre ulike områdeklubber, i henholdsvis oktober og november 2013 samt januar 2014, hvor det primært er problemene med innlegging av prøveresultater i "*dog123*" som trekkes frem. Sakkyndig vitne, Feet, opplyste i sin forklaring at han oppfattet systemet som mangelfullt da han ikke fikk registrert momentene for de data som skulle legges inn og således ikke fikk lagt inn alle

detaljer fra jaktprøvene. Når det gjaldt innloggingsproblemene gav Feet uttrykk for forståelse for at dette oppstod "*når det var to systemer som skulle kombineres*". Utover dette ble det ikke påpekt noen feil fra Feets side.

Etter rettens vurdering fremstår disse problemene mer som startvansker, av mindre alvorlighetsgrad, som enkelt kunne – og eventuelt også er – utbedret. Det er videre et uavklart forhold mellom NKKs og Egmonts data og bidrag i prosjektet og i hvilken grad problemene som oppstod var forårsaket av at det var "*to systemer som skulle kombineres*" slik sakkyndig vitne Feet gav uttrykk for.

Retten bemerker videre at forbundets primære innsigelse til prosjektet synes å være knyttet til at inntektene fra prosjektet lot vente på seg. I en intern e-post 15. januar 2014 til Kjell Kruke og Knut Ole Røed skriver daværende styreleder Nils-Erik Haagenrud følgende:

Hadde møte med media gruppen i går kveld på Gardermoen og har stoppet prosjektet inntil videre da skisserte inntekter leveranse ikke er gjort iht avtale og prosjektbeskrivelse. Det er utbetalt 330 000,- eks. mva til Egmont uten at det har kommet inn inntekter iht det som er skissert i prosjektet og kontrakt. I tillegg er det kommet en tilsvarende regning til fra Egmont for 2014 som ikke blir betalt, før inntekter/leveranse er på plass. Etter å ha presset gruppen litt i går så er antagelsene mine riktig at det er tegnet et luftslott hvor det er mange faktorer som må på plass før realismen i prosjektet er troverdig. Omfanget av kontrakten er på 4,7 millioner, så her må man ha tungen rett i munnen så ikke NEKF kommer i et uføre økonomisk.

(...)

Som påpekt ovenfor er det uklart for retten hva som rent faktisk ble gjort fra forbundets side når det gjelder inntektssiden i prosjektet. Tidligere styreleder Haagenrud viste i sin forklaring i retten til at det "*ikke kom inn*" noen penger fra avtalen, men kunne ikke konkretisere hvor pengene skulle komme fra annet enn at de "*skulle komme fra medlemmene, fra systemene som ikke fungerte*". Av budsjettmodellen fremgår det at inntektssiden i betydelig grad var knyttet til sponsormidler ("samarbeidspartnere") samt reklameinntekter. På spørsmål opplyste tidligere styreleder Krogstad at hun ikke visste om det ble gjort noe konkret når det gjaldt sponsormidler. Når det gjaldt forbundets reklameinntekter hadde ikke Krogstad oversikt over hvor mye dette utgjør, men opplyste at de "*går i et lite overskudd*".

For alle tilfeller er det ikke overfor retten fremsatt noen opplysninger som skulle tilsi at manglende inntekter fra prosjektet skulle være Egmonts, og ikke forbundets, risiko.

For ethvert tilfelle har ikke forbundet, slik retten ser det, fremsatt noen tilfredsstillende reklamasjon, hverken på et tidspunkt eller i en form som gav Egmont mulighet til å følge opp og utbedre eventuelle feil eller problemer ved systemet. Forbundets oppfølgende

kontakt med Egmont etter årsskiftet 2013-2014 synes primært å knytte seg til en forskyving av tidsplanen i prosjektet. I brev fra NEKF til Egmont datert 26. mars 2014 skriver Nils-Erik Haagenrud og forbundssekretær Arild Visdal følgende:

Forbundsstyret ønsker ikke å avslutte avtalen og samarbeidet med EHM slik situasjonen er i dag, men ønsker utsettelse av det videre utviklingsarbeidet til etter at Representantskapet har avholdt sitt møte 24.5.2014.

I følge Egmont ble de første gang gjort kjent med forbundets misnøye med systemet i et møte 14. mai 2014 mellom forbundet, ved Nils-Erik Haagenrud, Vidar Huse, Kjell Kruke og Arild Visdal, og Egmont, ved Anders Thorsen, Axel Walø og Knut Brevik. Fra møtereferat skrevet av Knut Brevik fremgår det at forbundets misnøye nærmere bestemt knyttet seg til en jaktprøveapplikasjon på "dog123" samt søkefunksjonen i de søkbare databasene. I følge referatet opplyste Egmont i møtet at de ikke hadde hatt noen befatning med jaktprøveapplikasjonen og at den heller ikke var omfattet av samarbeidsavtalen. Når det gjaldt søkefunksjonene opplyste Egmont i følge referatet at de ikke kjente til denne misnøyen, men at dette i tilfelle ville bli tatt opp med underleverandør av løsningen.

Referatet avsluttes med følgende avsnitt:

Axel Walø ber deretter om at vi konsentrerer siste del av møtet til den faktiske ordlyden i samarbeidsavtalen vi har etablert, og at vi blir enige om en konkret fremdriftsplan. Der er enighet rundt bordet om at NEKF må avklare sine finansieringsmuligheter/foreta de nødvendige interne prioriteringer og i løpet av mai, sender et forslag til en fremdriftsplan, som ivaretar samarbeidsavtalen med Egmont. Planen skal også inneholde konkret tidspunkt for betaling av utestående beløp iht avtalen. I tilbakemeldingen fra NEKF, skal også eventuell misnøye med avtalen fremkomme, så Egmont får tatt tak i dette. Når forslaget til fremdriftsplan foreligger vil Egmont ta stilling til den og melde tilbake til NEKF.

Forbundsstyret avholdt møte senere samme dag vedrørende avtalen mellom Egmont og forbundet og "dog123". Fra møteprotokollen fremgår det at Haagenrud opplyste at Egmont så langt i prosessen hadde hatt kostnader på 1,5 millioner "en kostnad som NEKF må påregne å ta uansett utfallet om prosessen videre". Det skisseres flere alternative finansielle løsninger, bl.a. FoU midler, samarbeidsavtaler med kommersielle aktører, reduksjon av aktivitetene i NEKF samt revidering av budsjettene. Det er ingen opplysninger i protokollen knyttet til eventuelle feil eller problemer ved systemet.

I slutten av mai 2014 avholdt NEKF Representantskapsmøte hvor det ble fattet enstemmig vedtak av fotnote til Årsmeldingen 2013: "RS henstiller det påtroppende styret om å avslutte samarbeidet med Egmont HM AS snarest, på den best mulig økonomiske måte." På møtet blir Kjell Arild Haugen valgt som ny leder i forbundet etter Haagenrud.

Det nye forbundsstyret avholdt møte 11. juni 2014. Fra møteprotokollen fremgår følgende hva gjelder økonomirapport pr. 31. mai 2014:

Det vil bli en betydelig utfordring for styret å få et regnskap i balanse dersom vi må utløse de forpliktelsene som samarbeidsavtalen mellom Egmont HM AS og NEKF inneholder. Vi må selvsagt arbeide for å få redusert dette mest mulig, men vi er nødt til å sette i verk tiltak for å redusere våre kostnader.

Egmont ble orientert om Representantskapets vedtak i brev fra NEKF ved leder Kjell Arild Haugen datert 30. juli 2014. I brevet listes det opp en lang rekke forhold som begrunner ønsket om å avslutte avtalen, herunder at det er "*store mangler og særdeles dårlig brukervennlighet i "Dog123" portalen, se vedlegg nr 1 for noen aktuelle punkter. Deres underleverandør har blitt gjort oppmerksom på mangler og problemer helt fra høsten 2013.*"

Forbundet fremsetter følgende forslag/tilbud til oppgjør (forbundets uthevelse):

NEKF har hittil betalt kr 330.000, til Egmont HM (Regnskap 2013). Vi kan ikke se at vi har fått tilbake noen form for leveranse for disse pengene.

I utgangspunktet er styret i NEKF av den oppfatning at vi med bakgrunn i ovennevnte punkter har en saklig begrunnelse for å kreve det innbetalte beløpet (kr. 330 000) refundert. Men styret har etter en helhetsvurdering kommet til at vi ikke vil gå til et slikt skritt, forutsatt at samarbeidsavtalen med dette kan avsluttes.

I "vedlegg 1" til brevet vises det generelt til "*mange feil og mangler*" ved systemet, mer konkret påloggingsproblemer og problemer med jaktprøveregistreringsprogrammet. Ut fra den dokumentasjon som er fremlagt for retten synes dette å være første gang forbundet fremsetter en mer konkret angivelse av eventuelle feil ved systemet overfor Egmont. Egmont har således i realiteten ikke vært gitt noen mulighet til å utbedre eventuelle feil ved systemet før forbundet fremsatte ønske om å avslutte avtalen.

De henvendelser som er fremsatt fra medlemmene i forbundet overfor Jan Erik Andersen kan ikke etter rettens vurdering anses som reklamasjoner overfor Egmont. En eventuell forsømmelse fra Andersens side når det gjelder videreformidling til Egmont må være noe forbundet selv må ta konsekvensene av da Andersen etter rettens vurdering først og fremst var forbundets representant. For ethvert tilfelle kan ikke henvendelsene fremsatt overfor Andersen anses som reklamasjoner mot prosjektet og avtalene som sådan. Henvendelsene må anses som innspill – eventuelt klager – fra enkeltmedlemmer, som først og fremst ønsker support.

Etter dette har ingen av de tre grunnlagene som er fremsatt av saksøkte som begrunnelse for å avvise Egmonts betalingskrav ført frem. Saksøktes motkrav er basert på samme faktum og rettslige anførsler og saksøker blir følgelig å frifinne for dette.

Saksøkte har ikke reist innsigelser mot betalingskravets størrelse og retten har ikke hatt foranledning til å gå inn på den nærmere utmåling av vederlaget under kontrakten. Retten legger følgelig til grunn det beløp som er fremsatt av saksøkeren.

Saksøkte har heller ikke fremsatt noen innsigelser hva gjelder saksøkers renteberegninger. Saksøker har nedlagt påstand om dekning av renter frem til 10. desember 2015 og dette legges til grunn i domsslutningen.

Sakskostnader

Egmont har vunnet saken og skal etter hovedregelen i tvisteloven § 20-2 første ledd tilkjennes full erstatning for sakskostnader da det etter rettens syn ikke foreligger slike tungtveiende grunner som nevnt i tvisteloven § 20-2 tredje ledd for å gjøre unntak fra hovedregelen.

Advokat Jensen har på vegne av Egmont fremlagt en omkostningsoppgave på 186 360 kroner, hvorav 180 000 kroner utgjør salær og 6 360 kroner er utlegg i form av rettsgebyr og utarbeidelse av "*juridisk utdrag*" (retten legger til grunn at det her er ment å vise til faktisk utdrag, ikke juridisk). Det fremkom ingen bemerkninger til omkostningsoppgaven.

Retten finner at kostnadene har vært nødvendige, jf. tvisteloven § 20-5 og legger oppgaven til grunn.

Egmont har nedlagt påstand om dekning av sakskostnader for motkravet, men det er ikke fremsatt noe særskilt omkostningskrav knyttet til dette. Retten bemerker at de samme rettslige og faktiske grunnlag har vært gjort gjeldende i motkravet som i hovedkravet. Motkravet har således ikke foranlediget noe særskilt arbeid for partene. Retten finner følgelig ikke grunnlag for å henvise noen av kostnadene til motkravet og sakskostnader tilkjennes ikke for motkravet.

DOMSSLUTNING

I hovedkravet:

1. Norske Elghundklubbers Forbund dømmes til å betale 1 646 795 – énmillionsekshundreogførtisekstusensyvhundreognittifem – kroner til Egmont Publishing AS, innen 14 – fjorten – dager fra dommens forkynnelse.
2. Norske Elghundklubbers Forbund betaler i sakskostnader til Egmont Publishing AS 186 360 – etthundreogåttisekstusentrehundreogseksti – kroner, innen 14 – fjorten – dager fra dommens forkynnelse.

I motkravet:

1. Egmont Publishing AS frifinnes.
2. Sakskostnader tilkjennes ikke.

Retten hevet

Ingrid Lind Rabben

Rettledning om ankeadgangen i sivile saker vedlegges.